

KS. PRZEMYSŁAW KANTYKA

CZY EKOLOGIA TO PROBLEM TEOLOGICZNY? ŚWIATOWA RADA KOŚCIOŁÓW NA RZECZ POSZANOWANIA STWORZENIA*

IS ECOLOGY A THEOLOGICAL ISSUE?
THE WORLD COUNCIL OF CHURCHES PROMOTING THE RESPECT OF CREATION

Abstract. The article aims to answer the question why ecology is also a theological question. The source of these inquiries are the documents of the World Council of Churches (WCC). Ecology is one of the theological issues, as long as the deliberations of the subject are based on theological anthropology, in which man is perceived as a collaborator of God in the deed of creation and as someone bearing moral responsibility for preserving the integrity of creation. Documents of the WCC contain deepen analyses of the considerable ecological threats facing the Earth as human habitat. On the basis of theological anthropology various WCC teams and commissions elaborate the position of the member Churches by means of many programs of studies.

Key words: World Council of Churches; ecology; creation; responsibility; environment.

Od wielu już dziesięcioleci zagadnienia środowiska naturalnego, ekologii, zachowania stworzenia i odpowiedzialnego użytkowania zasobów Ziemi znajdują się w polu uwagi Światowej Rady Kościołów (ŚRK). Wraz z rozwojem uprzemysłowienia zjawiska te przybierają na sile i stają się coraz bardziej widoczne i dotkliwe. Rabunkowa gospodarka zasobów naturalnych, brak wody, zmiany klimatyczne oraz idące za tymi zjawiskami zmiany w sposobie funkcjonowania całych społeczności ludzkich każą postawić pytanie o odpowiedzialność człowieka za zachowanie integralności stworzenia. Tema-

---

Ks. dr hab. PRZEMYSŁAW KANTYKA, prof. KUL – kierownik Katedry Teologii Protestantckiej w Instytucie Ekumenicznym KUL, członek wielu krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych; specjalizuje się w teologii poreformacyjnej obszaru języka angielskiego oraz w problematyce dialogów ekumenicznych i recepcji ich wyników; adres do korespondencji – e-mail: kantyka@kul.pl

* Publikacja finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2016-2019.

ty te są wpisane w prace różnych gremiów wewnątrz ŚRKościółów i znajdują odzwierciedlenie w studiach i dokumentach wydawanych przez te gremia. Tym bardziej uzasadnione jest postawienie pytania, z jakich racji ekologia postrzegana jest także jako problem teologiczny oraz jakie odpowiedzi na to pytanie znajdujemy w dokumentach ŚRK. Odpowiedzi te rozsiiane są w różnych dokumentach ŚRK, także w tych tworzących ogromy zespół zagadnień znanych pod ogólną nazwą *Justice, Peace and Integrity of Creation*¹. Choć nie brak głosów, że tematyka ekologiczna pojawiła się w teologii wraz z rozwojem nurtów apokaliptycznych², to jednak przyczyn tego zjawiska należy upatrywać raczej w rosnącej świadomości ekologicznej współczesnych ludzi. Niewystarczające jest także zaliczenie troski o zachowanie stworzenia wyłącznie do zagadnień etycznych³.

1. CZŁOWIEK WSPÓŁPRACOWNIKIEM BOGA W KONTYNUOWANIU I ZACHOWANIU DZIEŁA STWORZENIA

Szukając najgłębszej przyczyny, dla której zagadnienia ochrony środowiska naturalnego mają być przedmiotem także refleksji teologicznej, musimy się zwrócić ku antropologii teologicznej. Podstawy analizy tej dziedziny w pracach ŚRK odnajdujemy w dokumencie *Christian Perspectives on Theological Anthropology. A Faith and Order Study Document*⁴.

W całym stworzonym świecie jedynie człowiekowi przynależy przywilej współpracy ze Stwórcą w rozwijaniu dzieła stworzenia. Dzięki komunii z Chrystusem jesteśmy włączeni przez Ducha Świętego w jedyne rodzaju relację z Ojcem i uzyskujemy zdolność współpracy (gr. *συνεργία* [syner-

¹ „The WCC has a long tradition of addressing the links between Justice, Peace and Integrity of Creation. Today, this approach is applied and updated in regard to some of the most urgent global challenges. The WCC work on eco-justice is implemented through the *Ecumenical Water Network*, the *Climate Justice* project and the *Poverty, Wealth and Ecology* project”. *The WCC and eco-justice*, <https://www.oikoumene.org/en/what-we-do/eco-justice> (20.01.2017). Zob. *Justice, Peace and the Integrity of Creation. Documents from an Ecumenical Process of Commitment*, red. D. P. Niles, Geneva: WCC Publications 1994.

² Zob. np. H.H. BARNETTE, *The Church and the Ecological Crisis*, Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company 1972, s. 64.

³ Zob. np. *Earth Stewardship. Linking Ecology and Ethics in Theory and Practice*, red. R. Rozzi, F.S. Chapin III, J. B. Callicott i inni, Cham–Heilderbeg–Dordrecht–London–New York: Springer 2015.

⁴ FAITH AND ORDER COMMISSION OF THE WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *Christian Perspectives on Theological Anthropology. A Faith and Order Study Document*, (Faith and Order Paper 199), Geneva: WCC Publications 2005.

gia]) z Trójjedynym Bogiem dla wypełnienia Bożego planu miłości dla całego stworzenia⁵. Bóg, stwarzając nas, ustanowił relację miłości między ludźmi, ale w tę relację wpisane jest także szczególne odniesienie do całego Bożego stworzenia⁶. Z wyjątkowości tego powołania do współpracy ze Stwórcą wynika odpowiedzialność człowieka za zachowanie całego stworzenia, z którym przecież człowiek znajduje się w relacji wzajemnych powiązań i współzależności. W ten sposób człowiek staje się „współ-stwórcą” wraz z Bogiem, choć jego zdolność tworzenia jest ograniczona przez jego stworzonność. Jako partnerzy Stwórcy jesteśmy powołani do rozwijania świata i do utrzymania go w jak najlepszej kondycji, a wreszcie do oddawania Bogu chwały wraz z całym stworzeniem⁷.

Przytoczone wyżej argumenty pozwalają ŚRK zaproponować w dalszej kolejności konkretne linie działań, ukierunkowujących działania człowieka jako odpowiedzialnego współpracownika Boga w zachowaniu i kontynuowaniu dzieła stworzenia. Propozycje te znajdujemy w dokumencie AGAPE (od ang. *Alternative Globalization Addressing People and Earth – Alternatywna Globalizacja Skierowana do Ludzi i Ziemi*). Kościoły powinny, wedle tych wskazań, działać na rzecz zachowania „tkanki życia” i bioróżnorodności stworzenia. Powinny także angażować się na rzecz zmiany niezrównoważonego i niesprawiedliwego wydobycia zasobów naturalnych, ze szczególnym poszanowaniem ludów tubylczych oraz ziem należących do ich wspólnot. Powinny sprzeciwiać się zjawiskom prywatyzacji zasobów witalnych, w tym szczególnie zasobów wody. Jednocześnie powinny opowiadać się za pozyskiwaniem energii w coraz większym stopniu ze źródeł odnawialnych, a nie z paliw kopalnych; zachęcać rządzących do redukcji emisji gazów cieplarnianych; włączyć się w opracowanie programów dla ludzi zagrożonych przez wzrost poziomu morza; wzmacniać ruchy na rzecz sprawiedliwości ekologicznej (*eco-justice*); wreszcie w bogatych społeczeństwach pracować na rzecz umiarkowanej konsumpcji oraz stylu produkcji promującego samoograniczenie się i styl życia w prostocie oraz przeciwstawienie się dominującym wzorcom konsumeryzmu⁸. Wszystkie te działania wpisują się w odpowiedzialne zarządzanie środowiskiem naturalnym jako stworzeniem powierzonym przez Stwórcę władarstwu człowieka.

⁵ *Christian Perspectives on Theological Anthropology*, 82.

⁶ Tamże, 90.

⁷ Tamże, 91, 117, 129.

⁸ WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *AGAPE – Alternative Globalization Addressing People and Earth. A Background Document*, Geneva: WCC Publications 2005, nr 6.4.4 *Ecology*.

2. OCHRONA ŚRODOWISKA NATURALNEGO DLA PRZECIWDZIAŁANIA DEGRADACJI WARUNKÓW ŻYCIA CZŁOWIEKA

Jednym z dokumentów, który wyznaczył kierunek prac ŚRK w dziedzinie teologii środowiska naturalnego człowieka, zwanej też często ekoteologią, jest deklaracja z 2012 r.: *Economy of Life, Justice, and Peace for All: A Call to Action*⁹ (*Ekonomia życia, sprawiedliwość i pokój dla wszystkich: wezwanie do działania*). Dokument stanowi zwięźczenie sześcioletniego programu studiów nazwanego AGAPE, zapoczątkowanego przez Zgromadzenie Ogólne ŚRK w Porto Alegre w 2006 r. Deklaracja stanowi też apel skierowany do Zgromadzenia Ogólnego ŚRK, które miało miejsce w 2013 r. w Busan

U podstaw wydania deklaracji *Ekonomia życia* znajduje się narastające w łonie Kościołów i Wspólnot kościelnych zrzeszonych w ŚRK przekonanie o konieczności przeciwstawienia się niesprawiedliwemu światowemu systemowi ekonomicznemu i jednoczesnego poszukiwania nowych rozwiązań, nieodwołujących się wszelako do zbankrutowanych ideologii komunistycznych czy utopijnych. Stąd też głęboko gorzka diagnoza obecnego stanu: „Ludzie na Ziemi znajdują się w niebezpieczeństwie z powodu nadmiernej konsumpcji jednych, narastających nierówności, o których świadczy nieustające ubóstwo wielu w kontraście do ekstrawaganckiego bogactwa nielicznych oraz splecionych ze sobą kryzysów: globalnych finansów, socjoekonomicznego, ekologicznego i klimatycznego”¹⁰.

Kryzys, a w rzeczywistości splot kryzysów: globalnych finansów, socjoekonomicznego, ekologicznego i klimatycznego, ma także głęboki wymiar moralny. Zniszczeniu ulegają wartości takie jak jakość życia, długofalowy zrównoważony rozwój, sprawiedliwy dostęp do zasobów naturalnych, w tym do wody, ochrona bioróżnorodności Ziemi i klimatu. Zastępują je degradacja jakości życia, realizowanie szybkiego i łatwego zysku, rozszerzanie uprzywilejowanej pozycji posiadaczy kapitału, postępująca degradacja środowiska naturalnego. Z tego powodu ŚRK zwraca uwagę, że wyzwania stojące przed ludzkością nie są jedynie natury technicznej i finansowej, lecz mają wymiar

---

⁹ WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *Economy of Life, Justice, and Peace for All: A Call to Action*, <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/public-witness-addressing-power-affirming-peace/poverty-wealth-and-ecology/neoliberal-paradigm/agape-call-for-action-2012> (11.01.2016; dalej cytowane: *Economy of Life*).

¹⁰ WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *Economy of Life, Justice, and Peace for All: A Call to Action*, w: *Economy of Life. Linking Poverty, Wealth and Ecology*, red. R. R. Mshana, A. Peralta, Geneva: WCC Publications 2015, s. 28-29.

duchowy i etyczny¹¹. Jednocześnie ŚRK wyraźnie zauważa, że problem degradacji środowiska naturalnego i jego ochrony nie występuje jako zjawisko samoistne, lecz jest ściśle powiązane z działalnością polityczną i gospodarczą człowieka. Skrajne eksploatowanie zasobów naturalnych, nieuwzględniające ani długofalowych potrzeb samej przyrody, ani ludzi z niej korzystających, a także niebranie pod uwagę możliwości regeneracyjnych środowiska naturalnego w nieustannej pogoni za maksymalizacją zysku ekonomicznego zostało nazwane przez ŚRK „ekonomią chciwości”.

Dla odwrócenia niekorzystnych dla większej części ludzkości i samej planety skutków „ekonomii chciwości” ŚRK proponuje wprowadzenie „duchowości przemiany” (*transformative spirituality*)¹², która odnawia nasze więzi z innymi¹³, motywuje do służby dobru wspólnemu, dodaje odwagi do sprzeciwu wobec wszelkich form marginalizacji, opiera się czynnikom niszczącym życie i poszukuje innowacyjnych alternatyw. Duchowość ta, afirmująca pełnię życia dla wszystkich i występująca przeciw wszelkim formom zaprzeczenia życia powinna być właściwa wspólnocie uczniów Jezusa¹⁴. Prowadzi wprost do odrzucenia neoliberalnego paradygmatu niepojętego rozwoju przez wolny rynek, proponując w zamian sprawiedliwość i zrównoważony długofalowy rozwój ekonomii i społeczeństwa, uwzględniający ochronę Ziemi jako naturalnego środowiska życia człowieka¹⁵. „Duchowość przemiany” będzie w stanie przeciwstawić się czynnikom rujnącym życie ludzkie i przewyciężyć „spisek na rzecz ekonomii chciwości”¹⁶.

Teologiczna i duchowa afirmacja życia wynika z chrześcijańskiej akceptacji biblijnej prawdy o stworzeniu świata i człowieka przez Boga oraz z wiary we wzajemne przeplatanie się życia stworzeń z życiem Stwórcy. „Dobre życie” w tym sensie polega na kształtowaniu go na wzór Trójcy Świętej we wzajemnych odniesieniach, współdzielonym partnerstwie, sprawiedliwości i życzliwości. Dalekie jest natomiast od konkurencji w dążeniu do posiadania, kumulacji dóbr, budowania warowni i gromadzenia zapasów broni dla zapewnienia bezpieczeństwa czy używania siły dla dominacji nad innymi¹⁷. Nasz

¹¹ *Economy of Life*, 11, 13.

¹² Zob. K. GREENAWAY, *Transformative Spirituality: a spirituality of encounter*, <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/spiritual-life/transformative-spirituality-a-spirituality-of-encounter> (20.01.2016).

¹³ *Economy of Life*, 7. Komisja odwołuje się tu do pojęć „Ubuntu” i „Sansaeng”.

¹⁴ Tamże, 7, 8.

¹⁵ Tamże, 9.

¹⁶ Tamże, 26.

¹⁷ Tamże, 2, 3.

egocentryzm, karmiony złudnym przekonaniem, że ludzkie pragnienia znajdują się w centrum Bożego wszechświata, każe nam budować granice i bariery odgradzające nas od bliźnich, od natury i od Bożej sprawiedliwości i przez to zagraża zarówno ludzkości, jak i całej Ziemi¹⁸.

3. EKOLOGICZNE ZNACZENIE PROGRAMU EKONOMII ŻYCIA I ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Dla odwrócenia niszczącej tendencji do eksploataowania dóbr ziemi przez wąskie grono elit ekonomicznych i skazywania miliardów ludzi na pogrążanie się w ubóstwie konieczne jest podjęcie Jezusowego wezwania do nawrócenia, do *metanoi*. Wezwanie to obejmuje przede wszystkim nawrócenie z grzechów chciwości i egotyizmu. Stanowi też niezbędny warunek odnowienia w sobie obrazu Bożego i stania się partnerem Stwórcy w misji afirmacji życia¹⁹.

Kolejnym po nawróceniu krokiem jest budowa takich struktur społeczno-ekonomicznych, które stałyby na straży praw człowieka, godności ludzkiej i ludzkiej odpowiedzialności za Boże stworzenie. Jednym z pojęć, jakie zdobyły popularność w kręgu ŚRK, jest pojęcie „zrównoważonego rozwoju” (*sustainability*). Wedle definicji zaproponowanej przez Visser 't Hoofta *sustainability* oznacza taki rozwój społeczeństw, w którym pozostawia się świat z takimi zasobami naturalnymi i możliwościami, z jakimi się go odziedziczyło. „Oznacza to, że źródła odnawialne są konsumowane nie szybciej niż mogą być odnowione, a źródła nieodnawialne są konsumowane nie szybciej niż mogą być znalezione odnawialne substytuty, a odpady są produkowane w ilości nie większej niż możliwa do przetworzenia przez naturę lub działalność ludzką”²⁰. Edward Dommen rozwija tę eksplikację i rozumienie terminu *sustainability* wiąże z odpowiedzialnością pokoleń wobec następnych generacji jako realizacją Bożych przykazań: „Jeśli wspólnota ludzka uszanuje Boże przykazania, Bóg okaże swą wierność na nowo każdej kolejnej generacji: pokoleniu za pokoleniem. To właśnie jest *sustainability*”²¹.

¹⁸ Tamże, 4.

¹⁹ Tamże, 5.

²⁰ *Sustainable Growth—a Contradiction in Terms?: Economy, Ecology and Ethics After the Earth Summit : Report of the Visser 't Hooft Memorial Consultation, The Ecumenical Institute, Château de Bossey, June 14-19*, Geneva: Visser 't Hooft Endowment Fund for Leadership Development 1993, s. 9.

²¹ E. DOMMEN, *Defining Terms*, w: *Sustainability and Globalization*, red. Julio de Santa Ana, Geneva: WCC Publications 1998, s. 69-70.

Konsekwentne wprowadzanie do dyskursu publicznego zagadnienia zrównoważonego rozwoju stało się trwałym osiągnięciem ŚRK²².

Chociaż wytworzenie struktur długofalowego zrównoważonego rozwoju przekracza odpowiedzialność jednostek i pojedynczych krajów, jest jednak konieczne ze względu na przyszłe pokolenia, które podobnie jak my będą miały prawo do życia i zaspokojenia swych potrzeb z dóbr tej ziemi. Tylko tak dokonana transformacja struktur wyzysku w struktury zrównoważonego rozwoju przezwycięży kulturę dominacji i samozniszczenia²³. Dla osiągnięcia założonego celu konieczne jest zbudowanie nowej międzynarodowej architektury finansowej i ekonomicznej²⁴, która rzuci wyzwanie kumulacji dóbr i systemowej chciwości²⁵, naprawi „dług ekologiczny” (*ecological debt*)²⁶ i będzie promować sprawiedliwość ekologiczną (*eco-justice*)²⁷.

Na czym ma polegać postulowana „nowa architektura finansowa i ekonomiczna” będąca częścią „ekonomii życia”? Odpowiedź znajdujemy w dokumencie ŚRK *Just Finance and an Economy of Life (Sprawiedliwe finanse i ekonomia życia)*. Wzywa on do utworzenia nowego ładu finansowego, który byłby etyczny, demokratyczny i sprawiedliwy oraz osadzony na wspólnych wartościach: uczciwości, sprawiedliwości społecznej, godności ludzkiej, wzajemnej odpowiedzialności i zrównoważonym rozwoju ekologicznym²⁸. „Ekonomia życia” zakłada także włączenie w proces decyzyjny tych wszystkich, których dotyczy, pokrycie podstawowych potrzeb poprzez dostarczenie wystarczających środków utrzymania, ochronę pracy oraz ochronę środowiska naturalnego: powietrza, wody, ziemi, źródeł energii i wszystkiego, co jest niezbędne do życia²⁹.

²² „The World Council of Churches played what later proved to be a prophetic role in focusing attention on the question of sustainability, and its relationship to justice and participation, during those early years”. W. Granberg-Michaelson, *Redeeming the Creation. The Rio Earth Summit: Challenges for the Churches*, Geneva: WCC Publications 1992, s. 59.

²³ *Economy of Life*, 22.

²⁴ Zob. WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *Statement on Just Finance and an Economy of Life*. 02 September 2009, <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/central-committee/2009/report-on-public-issues/statement-on-just-finance-and-the-economy-of-life> (12.01.2016).

²⁵ Zob. WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *Report of the Greed Line Study Group*, <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/public-witness-addressing-power-affirming-peace/poverty-wealth-and-ecology/the-report-of-the-greed-line-study-group-of-the-wcc> (11.01.2016).

²⁶ Zob. A. PERALTA, *Ecological Debt: the Peoples of the South are the Creditors. Cases from Ecuador, Mozambique, Brazil and India*, Geneva: WCC Publications 2006.

²⁷ *Economy of Life*, 23.

²⁸ WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *Statement on Just Finance and an Economy of Life*.

²⁹ Zob. WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *AGAPE Consultation on Poverty, Wealth, and Ecology in Asia and the Pacific. Chiang Mai Declaration*, http://kairoseuropa.de/wp-content/uploads/2015/08/chiang_mai_declaration.pdf (12.01.2016).

4. PODSUMOWANIE

Troska o zachowanie stworzenia nie jest wyłącznie zagadnieniem z dziedziny biologii, ekologii czy ekonomii. Słusznie Światowa Rada Kościołów włącza tę dziedzinę również w obszar refleksji teologicznej. Znajduje po temu trzy ważne przyczyny:

1. Wedle zapisanego w człowieku Bożego obrazu oraz z bezpośredniego nakazu Stwórcy człowiek stał się współpracownikiem Boga w zachowaniu i kontynuowaniu dzieła stworzenia. Stąd jego moralna odpowiedzialność za podejmowane działania wobec natury stworzonej przez Boga, a zarządzanej przez człowieka.
2. Degradacja środowiska naturalnego wpływa wprost na pogorszenie warunków życia ludzi i godności tegoż życia, zubaża też możliwości rozwojowe przyszłych pokoleń. Stąd moralna odpowiedzialność człowieka za przeciwdziałanie kryzysowi ekologicznemu.
3. Odwrócenie tendencji powodujących degradację środowiska naturalnego wymaga głębokiego „nawrócenia ekologicznego”, swoistej *metanoi*, prowadzącej do ustanowienia zasad zrównoważonego, długofalowego rozwoju, co w istocie sprowadza się do poszanowania Bożych przykazań i Bożego stworzenia.

Głos Kościołów w sprawach odnoszących się do poszanowania naturalnego środowiska życia człowieka ma szansę być usłyszonym na całym świecie. Choć droga do osiągnięcia celu, jakim jest wypracowanie modelu korzystania z zasobów tego świata w harmonii z naturą oraz przy poszanowaniu godności i potrzeb każdego człowieka, w tym przyszłych pokoleń, wydaje się jeszcze daleka, Kościoły nie mogą się dyspensować od starań o wprowadzenie zasad ewangelicznych w życie społeczeństw, w tym w ochronę środowiska naturalnego, mającego bezpośrednie przełożenie na jakość egzystencji miliardów ludzi. Inicjatywy ŚRK, włączające chrześcijańskie rozumienie zagadnień ekologicznych do ogólnoświatowej debaty, są tym bardziej cenne, że przynoszą głębokie uzasadnienie działań podejmowanych na rzecz naturalnego środowiska życia człowieka nie z pobudek ideologicznych, ale dzięki odczytaniu Bożego planu powierzenia człowiekowi Ziemi i jej zasobów. Choć ŚRK sama nie ma narzędzi gospodarczych ani politycznych do wprowadzania w życie głoszonych przez siebie idei, to jednak może się przyczynić do ich sukcesu przez zmianę świadomości chrześcijan i ludzi dobrej woli na całym świecie.

BIBLIOGRAFIA

- BARNETTE Henlee H.: *The Church and the Ecological Crisis*, Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company 1972.
- DOMMEN Edward: *Defining Terms*, w: *Sustainability and Globalization*, red. Julio de Santa Ana, Geneva: WCC Publications 1998.
- Earth Stewardship. Linking Ecology and Ethics in Theory and Practice*, red. Ricardo Rozzi, F. Stuart Chapin III, J. Baird Callicott i inni, Cham–Heilderberg–Dordrecht–London–New York: Springer 2015.
- FAITH AND ORDER COMMISSION OF THE WORLD COUNCIL OF CHURCHES: *Christian Perspectives on Theological Anthropology. A Faith and Order Study Document*, (Faith and Order Paper 199), Geneva: WCC Publications 2005.
- GRANBERG-MICHAELSON Wesley: *Redeeming the Creation. The Rio Earth Summit: Challenges for the Churches*, Geneva: WCC Publications 1992.
- GREENAWAY Kristine: *Transformative Spirituality: a spirituality of encounter*, <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/spiritual-life/transformative-spirituality-a-spirituality-of-encounter> (20.01.2016).
- Justice, Peace and the Integrity of Creation. Documents from an Ecumenical Process of Commitment*, red. D. Preman Niles, Geneva: WCC Publications 1994.
- PERALTA Athena: *Ecological Debt: the Peoples of the South are the Creditors. Cases from Ecuador, Mozambique, Brazil and India*, Geneva: WCC Publications 2006.
- Sustainable Growth—a Contradiction in Terms?: Economy, Ecology and Ethics After the Earth Summit: Report of the Visser 't Hooft Memorial Consultation. The Ecumenical Institute, Châteaueau de Bossey, June 14-19*, Geneva: Visser 't Hooft Endowment Fund for Leadership Development 1993.
- The WCC and eco-justice*, <https://www.oikoumene.org/en/what-we-do/eco-justice> (20.01.2017).
- WORLD COUNCIL OF CHURCHES: *AGAPE – Alternative Globalization Addressing People and Earth. A Background Document*, Geneva: WCC Publications 2005, nr 6.4.4 *Ecology*.
- WORLD COUNCIL OF CHURCHES: *AGAPE Consultation on Poverty, Wealth, and Ecology in Asia and the Pacific. Chiang Mai Declaration*, http://kairoseuropa.de/wp-content/uploads/2015/08/chiang_mai_declaration.pdf (12.01.2016).
- WORLD COUNCIL OF CHURCHES: *Economy of Life, Justice, and Peace for All: A Call to Action*, w: *Economy of Life. Linking Poverty, Wealth and Ecology*, red. Rogate R. Mshana, Athena Peralta, Geneva: WCC Publications 2015.
- WORLD COUNCIL OF CHURCHES: *Economy of Life, Justice, and Peace for All: A Call to Action*, <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/public-witness-addressing-power-affirming-peace/poverty-wealth-and-ecology/neoliberal-paradigm/agape-call-for-action-2012> (11.01.2016).
- WORLD COUNCIL OF CHURCHES: *Report of the Greed Line Study Group*, <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/public-witness-addressing-power-affirming-peace/poverty-wealth-and-ecology/the-report-of-the-greed-line-study-group-of-the-wcc> (11.01.2016).
- WORLD COUNCIL OF CHURCHES: *Statement on Just Finance and an Economy of Life. 02 September 2009*, <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/central-committee/2009/report-on-public-issues/statement-on-just-finance-and-the-economy-of-life> (12.01.2016).

CZY EKOLOGIA TO PROBLEM TEOLOGICZNY?
ŚWIATOWA RADA KOŚCIOŁÓW NA RZECZ POSZANOWANIA STWORZENIA

Streszczenie

Artykuł zawiera odpowiedź na pytanie, dlaczego ekologia jest także zagadnieniem teologicznym. Bazą źródłową tych dociekań są dokumenty Światowej Rady Kościołów. Ekologia jest jednym z zagadnień teologicznych, o ile wywodzi się rozważania nad nią z antropologii teologicznej, w której człowiek jest postrzegany jako współpracownik Boga w dziele stworzenia ponoszący odpowiedzialność moralną za zachowanie integralności stworzenia. Dokumenty Światowej Rady Kościołów zawierają wiele pogłębionych analiz na temat istotnych zagrożeń ekologicznych dla Ziemi jako habitatu człowieka. Programy studiów wdrożone przez różne komisje i zespoły ŚRK wypracowują stanowisko Kościołów w niej zrzeszonych na podstawie założeń antropologii teologicznej.

Słowa kluczowe: Światowa Rada Kościołów; ekologia; stworzenie; odpowiedzialność; środowisko naturalne.